

Bāriņtiesas funkcijas un kompetence

Publicēts: 26.11.2020.

Bāriņtiesu izveidošana, to sastāvs un darbības uzraudzība

Bāriņtiesa ir novada, pilsētas vai pagasta pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kas prioritāri nodrošina bērna vai citas rīcībnespējīgas personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

Pagastos un tajās pilsētās, kurās nav zvērināta notāra, kā arī novados, izņemot administratīvā centra pilsētu, ja tajā ir zvērināts notārs, bāriņtiesa Latvijas Republikas Civillikumā paredzētajos gadījumos sniedz palīdzību mantojuma lietu kārtošanā, gādā par mantojuma apsardzību, kā arī izdara apliecinājumus un pilda citus šajā likumā noteiktos uzdevumus.

Bāriņtiesas sastāvā ir bāriņtiesas priekšsēdētājs un bāriņtiesas locekļi. Bāriņtiesas priekšsēdētāju, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieku un ne mazāk kā trīs bāriņtiesas locekļus ievēlē attiecīgā pašvaldības dome (padome) uz pieciem gadiem. Bāriņtiesas lietvedību kārto sekretārs vai pašvaldības domes (padomes) norīkots darbinieks. Bāriņtiesa atbilstoši darba apjomam ir tiesīga pieņemt darbā citus darbiniekus bāriņtiesas darba nodrošināšanai.

Bāriņtiesu darbību regulē Bāriņtiesu likums, Latvijas Republikas Civillikums, Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi”, Administratīvā procesa likums un citi ārējie normatīvie tiesību akti.

Attiecībā uz Bāriņtiesu likuma IV nodaļā noteikto uzdevumu izpildi, bāriņtiesas ir Bērnu un ģimenes lietu ministrijas funkcionālajā pārraudzībā. Tieslietu ministrija sniedz bāriņtiesām metodisko palīdzību Bāriņtiesu likuma VII un VIII nodaļā noteikto uzdevumu izpildē.

Bāriņtiesas vispārīgie pienākumi

Bāriņtiesai ir pienākums:

- aizstāvēt bērna vai citas rīcībnespējīgas personas personiskās un mantiskās intereses un tiesības;
- izskatīt iesniegumus un sūdzības, to skaitā iesniegumus un sūdzības par vecāka, aizbildņa, aizgādņa vai audžuģimenes rīcību;
- piedalīties lietas izskatīšanā tiesā un sniegt atzinumu, ja likums nosaka vai tiesa atzīst bāriņtiesas piedalīšanos lietas izskatīšanā par nepieciešamu;
- sadarboties ar citām bāriņtiesām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem un policijas iestādēm, lai nodrošinātu bērna vai citas rīcībnespējīgas personas tiesību un interešu aizstāvību;
- informēt pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība;
- neizpaust informāciju, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērnam vai citai rīcībnespējīgai personai;
- sniegt palīdzību bērnam vai citai rīcībnespējīgai personai, kura pēc palīdzības vērsusies bāriņtiesā;
- Kriminālprocesa likumā noteiktajos gadījumos pārstāvēt bērnu vai citu rīcībnespējīgu personu kriminālprocesā.

Bāriņtiesas tiesības

Bāriņtiesai ir tiesības:

pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai citas rīcībnespējīgas personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus;

pieprasīt un bez maksas saņemt no kredītiestādēm ziņas par fiziskās personas - mantojuma atstājēja - kontu atlikumiem, lai sastādītu mantu sarakstu (mantojuma inventāra sarakstu), kā arī ziņas par mantojuma masu, bērna vai citas rīcībnespējīgas personas vārdā veiktajiem darījumiem un kontu atlikumiem, ja vecāks, aizbildnis vai aizgādnis nesniedz bāriņtiesai pieprasīto informāciju par bērna vai citas rīcībnespējīgas personas mantas pārvaldību vai ir pamatotas aizdomas, ka sniegtas nepatiesas ziņas;

veikt amatpersonu un iedzīvotāju aptauju, lai iegūtu ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības, aizgādības, adopcijas vai ar aizgādību saistīto jautājumu izlemšanai;

uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai citas rīcībnespējīgas personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību;

iesniegt tiesā prasības pieteikumus un pieteikumus bērna vai citas rīcībnespējīgas personas interesēs;

veikt pārrunas ar bērnu bez citu personu klātbūtnes;

lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem;

pārbaudīt bērna vai citas rīcībnespējīgas personas dzīves apstākļus.

Bērna personisko interešu un tiesību aizstāvība

Bāriņtiesas kompetencē ir aizstāvēt bērna personiskās intereses un tiesības attiecībās ar vecākiem, aizbildņiem un citām personām. Lai to nodrošinātu, bāriņtiesa:

lemj par atļaujas došanu stāties laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, ja šādu atļauju nav devis neviens no vecākiem vai aizbildnis;

lemj par pilngadības piešķiršanu pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas;

nosūta bērnu konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista, ja tas nepieciešams bērna interešu aizstāvībai un bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai;

lemj par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, kuriem nav noteikta invaliditāte, izmaksu pārtraukšanu personai, kura bērnu neaudzina, un izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu;

lemj par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, kuriem nav noteikta invaliditāte, izmaksu pārtraukšanu personai, kura faktiski bērnu neaudzina, un izmaksāšanu pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu;

lemj par bērna uzvārda, vārda vai tautības ierakstu, ja vecāki par to nevar vienoties;

izšķir vecāku domstarpības bērna aprūpes un aizgādības jautājumos;

izšķir bērna un vecāku, bērna un aizbildņa domstarpības, kā arī aizbildņa un bērna vecāku domstarpības;

veic citus normatīvajos tiesību aktos noteiktos bērna personisko interešu aizsardzības pasākumus.

Bāriņtiesa lemj par piekrišanu paternitātes atzīšanai, ja:

bērna māte mirusi;

tiesa bērna māti vai tēvu atzinusi par rīcībnespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ;

bērna mātes atrašanās vieta nav zināma.

Bērna aprūpes un aizgādības tiesību atņemšana un atjaunošana

Bāriņtiesa lemj par bērna aprūpes tiesību atņemšanu vecākam, ja:

ir faktiski šķēršļi, kas liedz iespēju aprūpēt bērnu;

bērns vecāka vainas dēļ atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos;
vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;
vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai;
konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu.

Atņemtās aprūpes tiesības vecākam atjauno, kad bāriņtiesa atzīst, ka vairs nepastāv iepriekš minētie apstākļi. Ja gada laikā no aprūpes tiesību atņemšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par nepieciešamību atņemt vecākam aizgādības tiesības, izņemot gadījumus, kad aprūpes tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ.

Bāriņtiesa lemj par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, ja:

vecāks ar bērnu apietas sevišķi slikti (konstatēta vardarbība pret bērnu u.tml.);
vecāks nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību;
vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai.

Ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna aprūpes tiesību atņemšanu vecākiem, bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas vai bērna izņemšanu no audžuģimenes. 15 dienu laikā bāriņtiesa koleģiālā sēdē lemj par bērna aprūpes tiesību atjaunošanu vai par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Bērna ārpusģimenes aprūpe

Bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem nodrošināma aprūpe ģimeniskā vidē - audžuģimenē, pie aizbildņa, un tikai tad, ja tas nav iespējams, aprūpe tiek nodrošināta ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Pēc tam kad ir pieņemts lēmums par bērna ārpusģimenes aprūpi, bāriņtiesa nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem.

Bāriņtiesa seko, lai aizbildnis, audžuģimene vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija veicinātu bērna un vecāka saskarsmi.

Bāriņtiesa lemj par aizliegumu ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam satikties ar vecākiem vai tuviem radniekiem, ja satikšanās kaitē bērna veselībai un attīstībai vai rada draudus aizbildnim, audžuģimenei, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas darbiniekiem vai citiem bērniem.

Pēc tam kad bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns ieguvis vispārējo pamatizglītību, bāriņtiesa sadarbībā ar aizbildni, audžuģimenei vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītāju izvērtē bāreņa vai bez vecāku gādības palikušā bērna tālākās izglītības iespējas.

Bāriņtiesas funkcijas un kompetence aizbildnības jautājumos

Atbilstoši Latvijas Republikas Civillikumā un Bāriņtiesu likumā, kā arī citos ārējos normatīvajos tiesību aktos noteiktajam, bāriņtiesa:

lemj par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam;
raugās un izvērtē, lai par aizbildni iecelamajai personai būtu aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās spējas un īpašības;
aizbildnim izsniedz aizbildņa apliecību;
pastāvīgi uzrauga aizbildņu rīcību bērna personisko un mantisko tiesību un interešu nodrošināšanā.

Ja konstatētas kļūdas aizbildņa iesniegtajā norēķinā vai bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbība, bāriņtiesa:

dod aizbildnim attiecīgus norādījumus;

lemj par aizbildņa atstādināšanu;

lemj par aizbildņa atcelšanu;

Ja aizbildņa rīcība radījusi aizbilstamajam zaudējumus, par kuriem aizbildnis ir atbildīgs, bāriņtiesa ceļ tiesā attiecīgu prasību;

Ja bāriņtiesa konstatē administratīvi vai krimināli sodāmu aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, kas kaitējusi aizbilstamā interesēm, bāriņtiesa par to paziņo tiesībaizsardzības iestādēm;

Bāriņtiesa lemj par aizbildņa atlaišanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas atbilstoši Latvijas Republikas Civillikumam un Bāriņtiesu likumam.

Bāriņtiesas funkcijas un kompetence audžuģimeņu jautājumos

Bāriņtiesa lemj par:

ģimenes vai personas piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai;

audžuģimenes statusa piešķiršanu;

bērna ievietošanu audžuģimenē vai uzturēšanās izbeigšanu tajā;

audžuģimenes statusa atņemšanu, ja bāriņtiesa konstatē, ka audžuģimene nepilda audžuģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm vai atsakās no audžuģimenes pienākumu pildīšanas.

Bāriņtiesas funkcijas un kompetence jautājumos par bērna ievietošana ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā

Bāriņtiesa lemj par:

bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, ja ārpusģimenes aprūpi bērnam nav iespējams nodrošināt audžuģimenē vai pie aizbildņa;

bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna aprūpes izbeigšanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Bāriņtiesa katru gadu:

pārbauda bērna personisko un mantisko tiesību ievērošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā;

ja bērna mantas pārvaldībai nav iecelts sevišķais aizbildnis, pieprasa no ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītāja norēķinu par bērna mantas pārvaldību.

Bāriņtiesa noskaidro, vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītājs normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā par palīdzību dzīvokļa jautājumam risināšanā ir informējis pašvaldību par nepieciešamību pēc bērna pilngadības sasniegšanas nodrošināt viņam dzīvojamo telpu.

Bāriņtiesas funkcijas un kompetence adopcijas jautājumos

Bāriņtiesa lemj par:

personas atzišanu par adoptētāju;

brāļu un māsu, pusbrāļu un pusmāsu šķiršanu Latvijas Republikas Civillikumā noteiktajos gadījumos;

to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi;

bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai;

pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam;

adopcijas atbilstību bērna interesēm.

Adoptētāja dzīvesvietas bāriņtiesa divus gadus pēc adopcijas apstiprināšanas uzrauga bērna aprūpi ģimenē.

Bāriņtiesas funkcijas un kompetence aizgādības jautājumos

Bāriņtiesa saskaņā ar tiesas lēmumu par aizgādības nodibināšanu ieceļ aizgādni:

personai, kuru tiesa atzinusi par rīcībnespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ, un tās mantai;
personai izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves dēļ, kā arī alkohola vai narkotiku pārmērīgas lietošanas dēļ;
promesošas vai pazudušas personas mantai;
mantojumam;
testamenta izpildīšanai.

Bāriņtiesa uzrauga aizgādņa rīcību aizgādņa pienākumu izpildē. Ja konstatētas kļūdas aizgādņa iesniegtajā norēķinā vai aizgādības pārvaldības interesēm neizdevīga aizgādņa darbība, bāriņtiesa:

dod aizgādņim attiecīgus norādījumus;
lemj par aizgādņa atstādināšanu;
lemj par aizgādņa atcelšanu;
ja aizgādnis atstādināts vai atcelts no aizgādības, bāriņtiesa ieceļ citu aizgādni;
ja aizgādņa rīcība radījusi zaudējumus, par kuriem aizgādnis ir atbildīgs, bāriņtiesa ceļ tiesā attiecīgu prasību;
ja bāriņtiesa konstatē administratīvi vai krimināli sodāmu aizgādņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bāriņtiesa par to paziņo tiesībsardzības iestādēm;
lemj par aizgādņa atbrīvošanu no pienākumu pildīšanas.

Bērna mantisko interešu un tiesību aizsardzība

Bāriņtiesa, aizstāvot bērna mantiskās intereses, Latvijas Republikas Civillikumā paredzētajos gadījumos:

lemj par atļauju pieņemt vai atraidīt bērna vārdā viņam piekritušo mantojumu;
lemj par bērnam piederošās mantas pārdošanu par tirgus vērtību vai izsolē;
lemj par mantojuma sadalīšanu, bērna mantas (ja tās vērtība nepārsniedz 10 000 latu) atsavināšanu, iekļāšanu vai apgrūtināšanu ar citām lietu tiesībām;
lemj par bērnam piederošā nekustamā īpašuma (ja tā vērtība pārsniedz 10 000 latu) atsavināšanas, iekļāšanas vai apgrūtināšanas ar citām lietu tiesībām lietderīgumu;
lemj par īpašuma iegūšanu bērnam;
ieceļ aizbildni tiesisku darījumu noslēgšanai starp bērnu un vecākiem;
lemj par mantojuma pārvaldīšanas un lietošanas tiesību atņemšanu, ja pārdzīvojušais laulātais bērnam piekritušo mantojumu pārvalda vai lieto nekārtīgi;
lemj par vecāka atstādināšanu no bērna mantas pārvaldības, ja vecāks pārvalda bērna mantu neatbilstoši bērna interesēm;
veic citus bērna mantisko tiesību aizsardzības pasākumus.

Apliecinājumu izdarīšana un citu likumā noteikto funkciju veikšana

Bāriņtiesa savā darbības teritorijā veic šādas funkcijas:

apliecina darījumu, ja to slēdz attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijas iedzīvotāji savstarpēji un ar citām personām un darījuma summa nepārsniedz 6000 latu;

apliecina līdzmantinieku un kopīpašnieku vienošanos par mantojuma vai kopīpašuma sadali (neatkarīgi no īpašuma vērtības), ja sadalāmā manta vai tās daļa atrodas attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā;

ieraksta testamentu grāmatā attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijas iedzīvotāju testamentus, pieņem glabāšanā to privātos testamentus (neatkarīgi no novēlētās mantas vērtības), kā arī pieņem bāriņtiesai glabāšanā nodoto testamentu atsaukumus (neatkarīgi no testatora dzīvesvietas);

apliecina attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijas iedzīvotāju pilnvaras (izņemot universālpilnvaras) un pieņem pilnvaru atsaukumus;

apliecina attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijas iedzīvotāju paraksta īstumu uz dokumentiem;

apliecina tāda dokumenta noraksta, kopijas vai izraksta pareizību, kurš attiecas uz konkrēto personu;

pēc līdzēju iesnieguma saņemšanas izsniedz paziņojumu par līguma grozīšanu vai uzteikšanu līdzēju pretējām pusēm, ja tās dzīvo attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā;

apliecina parakstu uz nostiprinājuma lūguma zemesgrāmatai (Zemesgrāmatu likuma 60.pants), ja viens no līdzējiem dzīvo attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā;

sagatavo dokumentu projektus;

kā arī veic citas normatīvajos tiesību aktos noteiktās funkcijas.

Bāriņtiesas apliecinājums juridiskā spēka ziņā pielīdzināms notariālajam apliecinājumam.

Bāriņtiesu palīdzība mantojuma lietu kārtošā un mantojuma apsardzība

Bāriņtiesa sniedz palīdzību mantiniekam, ja mantinieks grib izlietot inventāra tiesību (sastādīt mantojuma sarakstu) un tiesa vai notārs mantojuma saraksta sastādīšanu uzdevis bāriņtiesai.

Ja nomirst mantojuma atstājējs un klāt nav mirušā mantinieku, bāriņtiesa nodrošina mantojuma apsardzību, negaidot tiesas lēmumu par aizgādības nodibināšanu mantojuma masai.

Bāriņtiesu lēmumu pārsūdzēšana

Bāriņtiesas lēmumu ieinteresētā persona var pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā (Rīgā, Antonijas ielā 6, LV-1010) Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Bāriņtiesas lēmumi, kuri pieņemti pēc tiesas pieprasījuma vai iesniedzami izšķiršanai tiesā, nav pārsūdzami.

<https://www.bti.gov.lv/lv/barintiesas-fukncijas-un-kompetence>